

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декан факультету філософії та
суспільствознавства
Дробот І.І.

« ____ » _____ 20__ р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни**

«ФІЛОСОФІЯ»

освітнього ступеня бакалавр

галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Шифр за навчальним планом _____

Київ 2019

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми «Філософія», затвердженої на засіданні Вченої ради «___» _____ 20___ року, протокол №___

Розробники програми:

Гончаренко К.С. – к. філос. н., доцент кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова.

Обговорено та рекомендовано до затвердження на засіданні кафедри філософії Факультету філософії та суспільствознавства НПУ імені М.П. Драгоманова “12” червня 2019 року, протокол № 14.

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

Мозгова Н.Г..

(Прізвище, ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження на засіданні Науково-методичної ради Факультету філософії та суспільствознавства НПУ імені М.П. Драгоманова “18” червня 2019 року, протокол № 6.

Голова НМР

_____

(підпис)

Мозгова Н.Г.

(Прізвище, ініціали)

I. Опис дисципліни
Шифр дисципліни _____

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знання 03 – Гуманітарні науки (шифр, назва)	Загальна кількість годин – 37		<i>Методи навчання</i> <u>Дистанційне вивчення матеріалу, виконання практичних та самостійних робіт</u>
Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація (код, назва)	<i>Денна</i>	<i>Заочна</i>	
Освітній рівень бакалавр (бакалавр/магістр)	Лекції:		<i>Форми поточного контролю</i> <u>Контрольні роботи, виступи, дискусії</u>
	-		
Семінарські (практичні) заняття:			
Статус дисципліни		-	
<u>нормативна</u>	Лабораторні заняття:		<u>Контрольні роботи, виступи, дискусії</u>
	-	-	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 1 (2020)	Індивідуальна робота:		
Семестр IV	5	-	
Тижневе навантаження (год.) - самостійна робота: 1 год.	Самостійна робота:		<i>Форма підсумкового контролю</i>
	30		
Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:			
Мова навчання – <u>українська</u>	0/1		<u>Екзамен (письмовий)</u>
<i>Передумови навчання</i> <u>Людина і світ</u>			

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Філософія» складеної відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямів підготовки 6.020301 – «Філософія» є природа, сутність, виникнення, розвиток, структура, функції філософського мислення, його прояви у різноманітних та практичне застосування в ході осмислення світу навколо та процесів, що супроводжують людину.

Міждисциплінарні зв'язки: «Філософія», «Історія філософії», «Логіка», «Культурологія», «Релігієзнавство», «Соціальна філософія» та ін філософські дисципліни.

Програма навчальної дисципліни містить один змістовний модуль:

Перший змістовний модуль передбачає вивчення специфіки філософського знання та філософії як дисципліни та явища; з'ясування традиційних розділів філософії та їх специфіки; визначення місця філософії в структурі гуманітарного знання.

Мета викладання навчальної дисципліни «Філософія» має кілька аспектів: а) передбачає ознайомлення студентів з базовою філософською проблематикою, що стала наслідком її світового історичного розвитку і яка буде поглиблено вивчатися на основі спеціальних дисциплін, передбачених програмою підготовки бакалавра за напрямом «Філологія»; б) формування зв'язку світогляду людини і філософського типу мислення; в) звернення уваги на спільні і відмінні риси у підходах до визначення поняття філософії від часу її зародження до наших днів; г) опанування навичок публічного виголошення публічних промов, участь в дискусіях та обговореннях тощо.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Філософія» є формування навичок критичного раціонального мислення та відповідальної інтелектуальної культури; систематизація знань студентів щодо основних підходів до визначення поняття філософії упродовж її історії; розкриття фундаментальних основ філософського ставлення до світу і людини; формувати вміння аргументовано висловлювати власні думки і толерантно сприймати інші; ознайомлення з історичними, теоретичними, та практичними основами ораторського мистецтва.

II. Основні результати навчання і компетентності які вони формують:

№з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<i>Знати</i> характерні риси філософського типу мислення, на відміну від міфологічного; відмінність «східного» та «західного» типів філософування, на прикладах становлення давньокитайської, давньоіндійської і давньогрецької філософії; відмінність між східною і західною світоглядно-філософськими парадигмами; відмінності між раціональними, нераціональними та ірраціональними рисами міркування. Знати за якими критеріями відрізняється модерна філософія від постмодерної; класичний тип раціональності від некласичного. Знати на якому етапі розвитку філософського знання відбувається відхід від лінійності в бік багатовекторності та полілінійності. <i>Вміти</i> аналітично сприймати зовнішню інформацію і робити відповідні висновки; розрізняти філософський спосіб мислення від повсякденного; вміти ставити запитання та відрізняти філософські запитання від повсякденних.	Формування філософського мислення на основі базових історико-філософських вчень
2.	<i>Знати</i> визначення філософії з погляду таких підходів: етимологічного (софійного), світоглядно-теоретичного, предметного, антропологічного, екзистенціального, семіотичного; структуру	Ознайомлення з головними філософськими проблемами, поняттями, концепціями і

	<p>філософського знання і відповідні ключові проблеми, поняття і концепти; яким чином формується критична думка та критичний підхід до осмислення дійсності.</p> <p><i>Вміти</i> розрізняти науковий спосіб пояснення від ненаукового; визначати концептуальні особливості моністичного, дуалістичного і плюралістичного теоретичного мислення;</p>	<p>підходами, що лежать в основі розвитку предмету філософії</p>
3.	<p><i>Знати</i> відмінності між теоретичним знанням, метафізикою, філософією і наукою; теоретичні джерела, інтелектуальні спонуки й суспільно-історичні передумови антропологічного повороту у філософії; засадничі ідеї філософської праксеології; провідні теми соціальної філософії та соціології.</p> <p><i>Вміти</i> аналітично сприймати зовнішню інформацію і робити висновки.</p> <p><i>Вміти</i> визначити праксеологічне спрямування філософської теорії; аргументовано брати участь у дискусії й послуговуватися посиланнями на першоджерела.</p>	<p>Робота з першоджерелами, з філософії</p>

III. Тематичний план дисципліни

На дистанційне вивчення навчальної дисципліни відводиться 5 годин індивідуальної роботи, 30 годин самостійної роботи та 2 години – виконання екзаменаційної роботи

№ п/п	Назва модулів і тем	Кількість годин (денна форма)					Кількість годин (заочна форма)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Індивідуальна	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	лабораторні	СРС
ЗМ 1. Філософія та в структурі гуманітарного знання											
1.	Тема 1. Філософія: проблемність визначення та специфіка понятійного/категоріального апарату. Уявлення про постать філософа	-	-	-	2	10					
2.	Тема 2. Визначення головних напрямків філософії, розуміння їх специфіки та особливостей	-	-	-	2	10					
	Тема 3. Філософія в структурі гуманітарного знання	-	-	-	1	10					

Написання контрольної роботи за змістовним модулем 1.	-	-	-	1	-					
Усього	-	-	-	5	30					

IV. Зміст програми.

МОДУЛЬ I. Вступ до філософії, її понять, проблем та розділів. Філософія в структурі гуманітарного знання

Тема 1. Філософствування і філософія. Визначення філософії

4.1.1. Зміст теми.

Значення терміну „філософія”, попереднє уявлення про його зміст. Філософія як умонастрій (смысл φιλέω), розумова діяльність, сукупність світоглядних знань. Світогляд, його типи і ознаки. Міф як духовна передумова філософії та світогляд первісно-родового суспільства. Головні риси і виміри міфу. Консерватизм міфологічного світогляду. Трансформація міфу під впливом суспільних змін. Соціальні, політичні і пізнавальні передумови філософського світогляду. Феномен філософствування, уявлення про його витoki (подив, сумнів, страх, страждання, свобода, вина, стрес тощо). Відкриття метафізичної реальності, становлення предмету та лексику філософії. Суб’єкт філософствування; інтенціональність, рефлексивність, герменевтична здатність. Засоби та цілеспрямування філософської діяльності. Специфіка результатів філософствування — філософських знань.

4.1.2. Терміни та поняття:

Світогляд, філософія, рефлексія, категорії, міф, духовна діяльність, розумова діяльність, мистецтво, релігія, знання, наука, мислення, реальність, пізнання, цінність, культура, людина, освіта, інтенціональність, синкретизм, філософське мислення.

4.1.3. Практичне заняття 1.

Визначення Філософії

План

1. Що таке «Філософія»?
2. Місце філософії в структурі гуманітарного знання.
3. Головні напрямки філософії та їх особливості.
4. Специфіка філософської термінології.
5. Філософські запитання та відповіді.
6. Хто такий філософ?

Література (підручники):

1. Айдукевич К. Проблеми і напрями філософії. Теорія пізнання. Метафізика: Навчальний посібник / Відп. ред. проф. В. М. Вандишев / Пер. з польської О. М. Кобякова, В. М. Вандишева – К. : Освіта України, 2012. – 144 с.
2. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Навч. Посібник / В. П. Андрущенко, Г. І. Волинка, Н. Г. Мозгова та ін. За ред. Г. І. Волинка. – К. : Каравела, 2009. – 368 с.
3. **Основи філософських знань. – Що таке філософія? (С. 13-43).** Підручник за ред. Горлач М.І., Кремень В.Г., Ніколаєнко С.М., Требін М.П. та ін.– К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с. // http://shron1.chtyvo.org.ua/Horlach_Mykola/Osnovy_filosofskykh_znan.pdf

Перелік першоджерел для опрацювання та визначення питання

«Що таке філософія?»

1. Ахутин А. В. Вопросы в преддверии философии / А. В. Ахутин // Дело и философии // <http://knigi.link/issledovaniya-filosofskie/delo-filosofii-2005.html>
2. Адо П. Философия до философии / П. Адо // Что такое античная философия? — М.: Издательство гуманитарной литературы, 1999. — 320 с. // http://platon.net/load/knigi_po_filosofii/istorija_antichnaja/ado_p_chno_takoe_antichnaja_filosofija/7-1-0-4074
3. Бадью А. Вопросы / А. Бадью // Манифест философии // http://platon.net/load/knigi_po_filosofii/personalizm/gildebrand_ditrih_chno_takoe_filosofija/73-1-0-1160
4. Библиера В.С. «Что есть философия?!» // <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Bibler.htm>
5. Гильдебранд Д. Философский метод / Д. фон Гильдебранд // Что такое философия? // http://platon.net/load/knigi_po_filosofii/personalizm/gildebrand_ditrih_chno_takoe_filosofija/73-1-0-1160
6. Делёз Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? / Пер. с фр. и послесл. С.Н. Зенкина — М.: Институт экспериментальной социологии, СПб.: Алетейя, 1998. — 288 с. // <http://yanko.lib.ru/books/philosoph/deloz-gvattary-philos-81.pdf>
7. Мамардашвили М. Как я понимаю философию? // http://fip.kpmo.ru/res_ru/0_publication_120_1.pdf
8. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия // http://www.lib.ru/FILOSOF/ORTEGA/filosofia.txt_with-big-pictures.html
9. Хайдеггер М. Что это такое – философия? // Вопросы философии. – 1993, № 8, - С. 113-123. // <http://ec-dejavu.ru/p/Philosophy.html>
10. Ясперс К. Что такое философия? // И. Герман // Что такое философия: Карл Ясперс о знании всех знаний и искусстве всех искусств <https://theoryandpractice.ru/posts/8107-jaspers>
11. Попович М. Що таке філософія? / М. Попович // Філософська думка. – 2006. – № 1. – С.3-24.
12. Чижевський Д. Що таке філософія? / Д. Чижевський // Українська філософія. Курс лекцій. – К.: Либідь. – 1993. Електронний ресурс: <http://litopys.org.ua/cultur/cult11.htm>
13. Онфре М. Несчастье (и величие) философии // <http://www.censura.ru/articles/miseregrandeur.htm>

Теми для самостійної роботи та написання рефератів:

1. Світогляд і філософія: порівняльний аналіз.
2. Роль світогляду в житті людини.
3. Ціннісний характер світоглядного знання.
4. Особливості історичного зародження світогляду.

Тема 2. Традиційні проблеми і розділи філософії

4.2.1. Зміст теми.

Природа філософських проблем, їх зв'язок з основоположними питаннями людського буття. Узагальнене відображення ними пограничних ситуацій, значимих дім індивіда та суспільства. Складнітєвий сенс філософської проблематики. Головні групи складнітєвих питань і відповідні розділи філософії. Питання про позафізичні, незмінні, надійні підстави сущого (Метафізика і її підрозділи: онтологія, спекулятивні теологія, психологія, космологія). Про змінюваність і плінність сущого та закономірності змін (Діалектика), Про пізнаваність

метафізичних і діалектичних реалій, умови істинності знань (Гносеологія). Про здатність людини пізнанням і практичною діяльністю змінювати і стабілізувати суще (Праксеологія). Природа як підстава і сфера існування людини (Натурфілософія). Про природні і метафізичні виміри людини, умови її існування, сутність і призначення (Філософська антропологія). Про підстави суспільства, його стабільності і змінюваності (Соціальна філософія). Питання про рушійні сили історії, її закономірності, спрямованість і сенс (Філософія історії). Про можливості і межі наукового і філософського пізнання природи, людини, історії, метафізичних реалій, та про ефективні методи отримання істинних знань (Філософія науки і філософська методологія). Особливості феноменології, логіки осмислення і розв'язання філософських проблем. Плюралізм і взаємосуперечливість розв'язків. Необхідність діахронного, історичного підходу до їх вивчення і засвоєння. Особистісна значимість знань про наявні варіанти розв'язання смисложиттєвих питань.

4.2.2. Терміни та поняття:

Знання, наука, мислення, реальність, пізнання, цінність, культура, людина, освіта, історія філософії, філософська антропологія, антропософія, логіка, феноменологія, гносеологія, герменевтика, етика, естетика, філософія релігії, філософія права, методологія.

4.2.3. Практичне заняття 2.

Структура філософського знання

План

1. Смыслотворчі проблеми людського буття.
2. Особливості визначення проблемного поля філософії.
3. Структурованість основних розділів у філософії:
  - а) природа, світ, космос (онтологія, натурфілософія, космологія);
  - б) суспільство та суспільна історія (соціологія, соціальна філософія, філософія історії, культурологія);
  - в) сама людина з її особливостями, здібностями, властивостями (філософська антропологія, філософська антропологія, структурна антропологія);
  - г) сфера духовних або інтелектуальних процесів — сфера свідомості (логіка, гносеологія, етика, естетика, філософія релігії, філософія права, історія філософії).

Теми до самостійного опрацювання та написання рефератів:

1. Провідні позиції у філософії.
2. Проблемне поле структурності філософського знання.
3. Філософія як розгалужена сфера знання.
4. Комплексність філософських наук.
5. Функції філософії як сфери духовної культури.
6. Світоглядна функція філософії.
7. Значення методологічної функції філософії.
8. Роль імагінативної функції філософії.

NB! Література до заняття обирається зі списку рекомендованих джерел

Тема 3. Філософія в системі культури. Функції філософії.

4.3.1. Зміст теми.

Соціокультурний сенс філософії. Її загальні особливості у порівнянні з міфом, релігією, мистецтвом і наукою. Суспільна значущість філософії. Світоглядна, методологічна, пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, прогностична, критична функції. Умови функціонування філософії в соціокультурній системі. Акумуляція і трансляція світоглядного досвіду. Роль освіти. Місце філософії у вищій освіті, її значення для формування творчої особистості фахівця. Повнофункціональна особистість. Базові і актуалізуючі потреби. Роль фахових дисциплін у підготовці фахівця до задоволення базових потреб. Роль філософії в актуалізації його зверхпотреб. Риси повнофункціональної особистості, формуванню яких сприяє засвоєння філософії. Самостійність мислення і незалежність від авторитетів. Глибока самосвідомість і рефлексія. Гнучкість і здатність до самоперебудови у відповідності зі зміною обставин життя. Концептуалізована система ціннісних уявлень. Здатність до герменевтичної діяльності і розуміння. Здатність до творчості, смислонаповнення власного життя, стійкість щодо абсурду.

4.3.2. Терміни та поняття:

Авторитет, особа, особистість, освіта, вища освіта, професійна освіта, фахівець, рефлексія, розуміння, творчість, культура, культурна діяльність, творча діяльність, соціокультурна діяльність.

4.3.3. Семінарське заняття 3.

Філософія у сфері духовної культури

1. Співвідношення філософії, науки, релігії та мистецтва.
2. Основні функції філософії.
3. Поняття світоглядного досвіду, філософська діяльність і розуміння.
4. Індивідуально-особистісне й суспільне значення функцій філософії.
5. Потреба в освіті, роль філософії як навчальної дисципліни у вищій школі.

Теми для самостійного опрацювання та написання рефератів:

1. Філософія, релігія та мистецтво як форми людського освоєння світу.
2. Спільності та відмінності між науковою і філософською орієнтацією.
3. Роль філософії в індивідуальному розвитку людини.
4. Суб'єкт-об'єктне відношення предмету філософії: „людина — світ”.
5. Гуманістичний зміст філософії.

NB! Література до заняття обирається зі списку рекомендованих джерел

V. Контроль якості знань студентів

Навчальна дисципліна «Філософія» вивчається протягом одного навчального семестру, на II-му курсі навчання та оцінюється за модульно-рейтинговою системою.

Результати роботи за кожен окремий модуль підбиваються на основі відвідуваності студентом занять та поточного контролю (відповідей на семінарах, активної участі на заняттях), підготовка доповідей та написання модульних контрольних робіт, а також виконання самостійної роботи. В курсі передбачено 2 модульні контрольні роботи.

NB: за вищим показником оцінюються ті доповіді, які ґрунтуються на вивченні та опрацюванні перешоджерел.

Складання пропущених занять відбувається в рамках годин індивідуального консультування викладача. Протягом одного разу студент може перескласти не більше 2-х пропущених занять.

Підсумкова оцінка: виводиться способом арифметичного додавання усіх здобутих за семестр балів (максимум 100). Під час **екзамену** студент також здобуває бали (максимум 100). Середнє значення двох видів робіт і складає підсумкову оцінку. Відповідно до «Положення про оцінювання», студент не може бути допущений до екзамену, якщо набере протягом семестру менше 35 балів.

Оцінювання:

Поточне тестування та самостійна робота				Підсумкова контрольна робота		Сума
Блок I.				Контрольна робота	Іспит	
T 1.	T 2	T 3	Сам. робота	Контр.робота	Іспит	
20	20	20	20	20	100	100

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

національна шкала	«5» відмінно	«4» добре		«3» задовільно		«2» незадовільно	«2» незадовільно
шкала університету	90-100	80-89	70-79	65-69	60-64	35-59	0-34
шкала ECTS	A	B	C	D	E	FX	X
						з можливістю повторного складання	з обов'язковим повторним курсом

VI. Навчально-методична карта дисципліни

№	Назва лекції	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН		
		Лекції години/ дата	Семінари	
			№ семінару і його тема	Кількість годин / дата
ЗМ 1. «Філософія в структурі гуманітарного знання»				
1.	Філософія: проблемність визначення та специфіка понятійного/категоріального апарату. Уявлення про постать філософа	-	№ 1	2 год.
2.	Філософія та її напрямки	-	№ 2	2 год.
3.	Філософування та філософія в гуманітарному знанні	-	№ 3	1 год.

Література та джерела для поглиблення змістовної частини програми

1. Абельяр П. История моих бедствий. - М., 1959.
2. Августин А. Исповедь. - М., 1991.
3. Аквинский Фома. Сумма теологии // Вопросы философии. - 1997. - № 9.
4. Аристотель. Метафизика: Пер с лат. // Аристотель. Сочинения в 4-х томах. - М.: Мысль, 1978. - Т. 1. - С. 63-369.
5. Аристотель. О душе - М., 1997.
6. Бекон Фр. Новый Органон // Сочинения: В 2-х тт. - М., 1972. - Т. 2.
7. Боэций. Утешение философией Боэций. «Утешение философией» и другие трактаты. - М., 1990. — С. 190-290.
8. Валла Лоренцо. Об истинном и ложном благе. О свободе воли. - М., 1989.
9. Василий Великий. Беседы на Шестиднев. - М., 1991.
10. Гегель Г.В.Ф. Наука логики: В 3т. - М., 1979. - Т. 1. - С. 75-136.
11. Гельвеций К. О человеке // Сочинения: В 2-х тт. - М., 1991. - Т. 2.
12. Гізель І. Твір про вся філософія. Трактат про душу загалом // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. - К., 2000.
13. Гогоцький С.С. Філософський лексикон // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. - К., 2000.
14. Гуссерль З. Кризис европейского человечества // Вопросы философии. - 1986. - № 3.
15. Данте Алигьери. Божественная Комедия. - М., 1987.
16. Декарт Р. Рассуждения о методе // Избранные произведения в 2-х тт. - М., 1989. - Т. 1.
17. Деррида Ж. О грамматологии. — М., 2000.
18. Деррида Ж. Письмо японскому другу (о деконструкции) // Вопросы философии. - 1992. - №4.
19. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу // Драгоманов М. Вибране. - К., 1991.
20. Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Твори. - Т. 42.
21. Епікур. Лист до Геродота. Головні думки // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. - К., 1992.
22. Ибн-Рушд. Рассуждение, выносящее решение относительно связи между религией и философией // Сагадеев А.В. Ибн-Рушд. - М., 1993.
23. Иринея Лионский. Против ересей. Книга III // Ранние Отцы Церкви. Антология. - Брюссель, 1988.
24. Иустин. Антология I. Антология II // Ранние Отцы Церкви. Антология. - Брюссель, 1988.
25. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. - К., 2000.
26. Кант И. Критика чистого разума // Соч.: В 6 т. - М., 1964. - Т. 3.
27. Києво-Печерський патерик. К., 1991.
28. Кониський Г. Загальна філософія // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. - К., 2000.
29. Конфуций. Лунь-юй // Древнекитайская философия. Собрание текстов в 2-х т. - М., 1972. - Т. 1.
30. Кузанский Н. Об ученом незнании // Сочинения: В 2-х тт. М., 1979. - Т. 1.
31. Кун Т. Структура научных революций. - М., 1975.
32. Кьеркегор С. Страх и трепет. - М., 1993.
33. Лао-цзи. Дао де цзин // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. - К., 1992.
34. Лейбниц Г. В. Монадология // Сочинения: В 4-х тт. - М., 1982. - Т. 1.
35. Ліницький П. Загальний погляд на філософію // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. історія української філософії. - К., 2000.

36. Марк Аврелій. На самоті з собою. Роздуми // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. - К., 1992.
37. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 42.
38. Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 3.
39. Мирандола Пико делла. Речь о достоинстве человека // Эстетика Ренессанса. Антология: В2-хтт. - М., 1981.-Т.2.
40. Монтень М. Опыты. Избранные главы. - М., 1991.
41. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. - К., 1993.
42. Ориген. Против Цельса // Ранович А.В. Первоисточники по истории раннего христианства. Античные критики христианства. - М., 1990.
43. Паскаль Б. Мысли // Библиотека всемирной литературы. - М., 1974. - Т. 42.
44. Платон. Государство: Пер. с древнегреч. // Платон. Собрание сочинений в 3-х т. - М.: Мысль, 1971,-Т.3.-4.1.
45. Платон. Пир: Пер. с древнегреч. // Платон. Собрание сочинений в 4т. - М.: Мысль, 1994 -Т.2.
46. Плотин. Знеады: Пер. с древнегреч., латин, и др. - К., 1996.
47. Прокопович Ф. Логіка // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. - К., 2000.
48. Прокопович Ф. Натурфілософія, або фізика // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. - К., 2000.
49. Псевдо-Дионисий Ареопагит. О божественных именах // Мистическое богословие. - К., 1991.
50. Роттердамский Е. Похвала глухости. Домашні бесіди. - К., 1993.
51. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм - це гуманізм // Читанка з історії філософії. Зарубіжна філософія ХХ століття. - К., 1993.
52. Секст Емпірик. Три книги піронових положень // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. - К., 1992.
53. Сенека. Моральні листи до Луцилія // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. - К., 1992.
54. Сковорода Г. С. Діалог. Назва його - потоп зміїний // Сковорода Г.С. Твори у двох томах.- К.: Обереги, 1994. - Т.2.
55. Спиноза Б. Етика // Избр. Произв.: В 2-х тт. - М., 1984. - Т. 2.
56. Татиан. Речь против злинов // Ранние Отцы Церкви. Антология. - Брюссель, 1988.
57. Тертулиан. О плоти Христовой // Тертулиан. Избр. соч. - М., 1994.
58. Тіпітака. Дхаммапада // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. - К., 1992.
59. Фейербах Л. Основне положення філософії майбутнього // Фейербах Л. Избранные философские произведения. - М., 1955. - Т. 1.
60. Фихте И.Г. Основа общего наукоучения // Соч.: В 2-х тт. - СПб., 1993. - Т. 1.
61. Фичино М. Платоновская теология о бессмертии души // Эстетика Ренессанса. Антология: В 2-хт. - М, 1981. – Т.1.
62. Фром Э. Искусство любить. – М., 1990.
63. Фуко Мишель. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1977.
64. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993.
65. Хайдеггер М. Що таке метафізика? // Читанка з історії філософії. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.
66. Шелер М. Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии.- М., 1988.
67. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. 2. Всемирно-исторические перспективы. - М., 1998. - С. 5-539.
68. Юм Д. Трактат о человеческой природе... // Сочинения: В 2-х т. - М., 1966.

69. Юркевич П.Д. Идея. Сердце и его значение в духовной жизни человека, по учению словаБожия П Юркевич П.Д. Философские произведения. - М., 1990.
70. Ясперс К. Философская вера // Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М., 1991.
71. Алексеев П.В., Панина А.В. Теория познания и диалектики. - М., 1991.
72. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій: У 2 т. - К.,1993.
73. Антология мировой философии. Античность. - М.-Минск, 2001.
74. Асмус В.Ф. Античная философия. - М., 1978.
75. Асмус В.Ф. Иммануил Кант. - М., 1973.
76. Бакрадзе К.С. Диалектика в философии Фихте // Бакрадзе К.С. Избр. филос. тр. - Тбилиси, 1981. - Т. 1.
77. Богомолов А.С. Античная философия. - М., 1983.
78. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник. - К., 2000.
79. Быховский Б.З. Людвиг Фейербах. - М., 1967.
80. Великие мыслители Востока - М.: Крон-Пресс, 1999. - 655 с.
81. Визги В.П. Мишель Фуко - теоретик цивилизации знания // Вопросы философии. - 1995. - №4.
82. Волинка Г.І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч.посібник. - К., 2005.
83. Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. та ін. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. За ред. Г.І. Волинки. - К., 2006.
84. Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика: Підручник / Г.І. Волинка, В.І. Гусев, І.В. Огородник, Ю.О. Федів. - К, 1999.
85. Гадамер Г.-Г. Герменевтика як філософія практики // Після філософії: кінець читрансформація? - К., 2000.
86. Гайденко П.П. Прорыв к трансцендентному: Новая онтология XX века. - М., 1997.
87. Гайденко П.П. Трагедия эстетизма. Опыт характеристики мирозерцания СеренаКьеркегора. - М., 1970.
88. Гайденко П.П. Экзистенциализм и проблема культуры. - М., 1963.
89. Галеви Д. Жизнь Фридриха Ницше. - Рига, 1991.
90. Герменевтика: история и современность. - М., 1985.
91. Голдстейн М.Й., Голдстейн И.Ф. Как мы познаем. - М., 1984.
92. Головки Б.А. Філософська антропологія: Навч. Посібник. - К., 1997.
93. Горський В. Історія української філософії. - К., 1996.
94. Горфункель А.Х. Гуманизм и натурфилософия. - М., 1977.
95. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. - М., 1980.
96. Гулыга А.В. Кант. - М., 1977.
97. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. - М., 1986.
98. Гуменюк Т.К. Жак Деррика и постмодернистское мышление. - К., 1999.
99. Гусев В. Західна філософія Нового часу ХМІ-ХУІІІ ст. - К., 1998.
100. Гусев В. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. - К., 1994.
101. Гуссерль З. Идеи к чистой феноменологии. - М., 1994.
102. Гуссерль З. Феноменология // Логос. - № 1.
103. Драгоманов М.П. Выбране. - К., 1991.
104. Енциклопедія постмодернізму. За ред. Ч.Вінквіста та В.Тейлора; Пер. з англ.В.Шовкун; Наук. ред. пер. О.Шевченко. — К., 2003.
105. Єременко О.М. Багатовимірність історії // Філософська і соціологічна думка. - 1991. - № 12.

106. Жучков В.А. Немецкая философия раннего Просвещения (конец XVII – первая четверть XVIII в.). - М., 1989.
107. Заиченко Г.А. Джон Локк. - М., 1973.
108. Зеньковский В.В. Основы христианской философии. - М., 1997.
109. Зубов В.П. Аристотель. - М., 1963.
110. Из истории культуры средних веков и Возрождения. - М., 1976.
111. Ильин И.А. Философия Гегеля как учение о конкретности Бога и человека. - СПб, 1994.
112. История философии и культура / В. С. Горский, Ю. В. Кушаков, В. Ферстер и др.; Редкол.: А. Т. Гордиенко (отв. ред.), В. С. Горский, Ю. В. Кушаков, В. В. Лях, Е. Н. Сырцова; АН УССР. Ин-т философии. - К., 1991.
113. История философии: Энциклопедия. — Мн., 2002.
114. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.; за ред. В.І.Ярошовця. - К., 2002.
115. Канке В.А. Философия. Исторический и систематический курс. - М., 2001.
116. Карсавин Л.П. Культура средних веков. - К., 1995.
117. Кассирер Э. Кант и проблема метафизики // Жизнь и учение Канта. - СПб, 1997.
118. Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу. Становление греческой философии. - М., 2003.
119. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. - Львів, 1993.
120. Коплстон Ф. Історія середньовічної філософії. - К., 1997.
121. Копнин П.В. Диалектика как логика и теория познания. - М., 1973.
122. Кравців Б. Ренесанс і гуманізм на Україні // Європейське Відродження та українська література XVI-XVII ст. - К., 1993.
123. Кузнецов В.Н. Жан-Поль Сартр и экзистенциализм. - М., 1969.
124. Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия второй половины XVIII -начала XIX века: Учеб. Пособие для университетов. — М., 1989.
125. Куцепал С.В. Французька філософія другої половини XX століття: дискурс ізпрефіксом „пост-“: Монографія. - К., 2004. - 324 с.
126. Лекторский В.А. Теория познания // Философская энциклопедия. В 5-ти томах. - М., 1960-1970. - Т. 5. - 1970.
127. Лосев А.Ф. Софисты, Сократ, Платон. - М., 1974.
128. Лук'янець В. Філософія сучасності. Прорив за обрій метафізики тотожності: Стаття перша // Філософська думка. — Київ, 2002. - № 4. - С. 16 -35.
129. Лук'янець В. Філософія сучасності. Прорив за обрій метафізики тотожності: Стаття друга // Філософська думка. - Київ, 2002. - № 5. - С. 26 - 39.
130. Лукьянов А.Е. Становление философии на Востоке (Древний Китай и Индия). - М., 1992.
131. Майоров Г.Г. Теоретическая философия Готфрида В.Лейбница. - М., 1973.
132. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии. - М., 1979.
133. Малахов В.С. До характеристики герменевтики як способу філософствування // Філософська і соціологічна думка. - 1991. - № 6.
134. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. - М., 1990.
135. Маслов С. Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першій половині XVII століття / Європейське Відродження та українська література XIV—XVIII ст. - К. 1993. - С. 319-341.
136. Матвиевская Г.П. Рене Декарт. - М., 1976.
137. Мир философии: книга для чтения. В 2-х ч. Ч. 1. Исходные философские проблемы, понятия и принципы. - М., 1991.
138. Мозгова Н.Г. Київська духовна академія, 1819-1920: Філософський спадок. - К., 2004.
139. Мозгова Н.Г. Логіко-гносеологічна проблематика в київській духовно-академічній філософії XIX - початку XX ст. - К., 2005.
140. Мотрошилова Н.В. Путь Гегеля к «Науке логики». - М., 1984.
141. Нарский И.С. Готфрид Лейбниц. - М., 1972.
142. Нарский И.С. Западноевропейская философия XIX века. - М., 1976.

143. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII в. - М., 1974.
144. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVIII в. - М., 1973.
145. Нарский И.С. Современные проблемы теории познания. - М., 1988.
146. Нарский И.С. Юм. - М., 1967.
147. Несторенко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. - К., 1995.
148. Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах. - К., 1997.
149. Окорочков В.Б. - Метафізика епохи трансцендентального мислення: специфіка, сутність і тенденції розвитку, монографія. - Д., 2000.
150. Ортега-и-Гасет Х. Что такое философия? - М., 1991.
151. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія пізнання. - Львів, 2000.
152. Платон. Діалоги. - К., 1995.
153. Попович М. Нарис історії культури України. - 2-ге вид. - К.: АртЕк, 2001. - 728 с.
154. Попович М.В. Логіка і наукове пізнання. - К., 1971.
155. Рассел Б. История западной философии: В 2-х т. - М., 1993.
156. Рассел Б. Человеческое познание. К., 1997.
157. Рикер П. Герменевтика, зтика, політика. - М., 1995.
158. Римские стоики: Сенека. Эпитет. Марк Аврелий. - М., 1995.
159. Свасьян К.А. Освальд Шпенглер и его реквием по Западу // О.Шпенглер. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. 1. Гештальт и действительность. — М., 1993.
160. Современная западная философия: Словарь 2-е изд., переработанное и дополненное. - М., 1998.
161. Современный философский словарь. - М., Бишкек, Екатеринбург, 1996.
162. Соколов Б.В. Очерки философии эпохи Возрождения. - М., 1962.
163. Соколов В.В. Спиноза. - М., 1973.
164. Соколов В.В. Средневековая философия. - М., 1979.
165. Стратон Р. Коротка історія новітньої філософії. - К., 1998.
166. Стрельцов Г.Я. Блез Паскаль. - М., 1975.
167. Субботин А.Л. Фрэнсис Бекон. - М., 1974.
168. Трубецкой С.Н. Курс истории древней философии. - М., 1997.
169. Философский энциклопедический словарь (ред. Губский Е.Ф.) - М., 1997.
170. Філософія: Навч. посібник / Бичко І.В. та ін. Вид. 2-ге. - К., 1994.
171. Філософський енциклопедичний словник. За ред. В.І.Шинкарука. — К., 2002.
172. Фромм З. Концепция человека у К.Маркса // Фромм З. Душа человека. - М., 1992.
173. Хайдеггер М. Мой путь в феноменологию // Логос. - 1994. - № 6.
174. Хайдеггер М. Основные проблемы феноменологии. - Санкт-Петербург, 2001.
175. Хайдеггер М. Феноменология и трансцендентальная философия ценности. - К., 1996.
176. Хилл Т.И. Современные теории познания. - М., 1965.
177. Хоментовская А.И. Лоренцо Валла — великий итальянский гуманист. - М.;Л., 1964.
178. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. - М., 1963.
179. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. - К., 1992.
180. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. - К., 1993.
181. Шестов Л. Киргегард и экзистенциальная философия. - М., 1992.
182. Шохин В.К. Брахманистская философия. - М., 1994.
183. Это человек: Антология. - М., 1995.
184. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму. Підручник. К., 2004.
185. Ярошовець В. І. Людина в системі пізнання. - К., 1996.
186. Ясперс К. Ницше и христианство. - М., 1994.

Додаток 1. Рекомендації з написання філософського есе

1. Чому есе? Літературне і філософське есе.
2. Концепція есе. Проблематизація питання.
3. Обсяг есе.
4. Структура есе.
5. Рекомендації до написання.
- 5.1. Рекомендації.

3. Обсяг есе

Обсяг має бути таким, щоб дозволив розкрити зміст заданої теми;
(до 10 сторінок А4.)

4. Структура есе.

Філософське есе повинно містити:

Вступ;

Основну частину;

Підсумок.

У Вступі здійснюється постановка проблеми.

На яку проблему виводить питання (тема)?

Чому важливі міркування на обрану/запропоновану тему, чому це питання/тема цікаве автору?

Які ще питання необхідно розглянути, щоб розкрити тему?

У вступній частині можна викласти тезу або гіпотезу, яку автор хоче розгорнути або довести. Автор есе може також відштовхуватися від цитати з роботи будь-якого дослідника або філософа, роз'яснюючи, як він розуміє ту чи іншу тезу і як вона дозволяє розкрити тему. При цьому, варто пам'ятати, що звертаючись до філософських чи літературних джерел потрібно обов'язково вказувати посилання на джерело цитати.

В основній частині здійснюється обґрунтування поглядів автора есе щодо обраної теми.

Автор має підібрати такі аргументи, які б дозволили йому обґрунтувати ту точку зору яку від відстоює.

В основній частині автор визначає кількість питань, яку йому необхідно розкрити й обґрунтувати для повного розкриття теми.

Для обґрунтування доцільно використовувати приклади (в тому числі з власного досвіду) й аргументи.

Який приклад (випадок з життя, фільм, художній текст і т.д.) найкраще ілюструє цю тему?

Як у цьому прикладі відображена проблема, якій присвячено есе?

Чи існують які-небудь факти, що підтверджують припущення, тезу, гіпотезу?

Які докази суджень автора (думок, припущень) можна привести?

Переходячи від одного питання до іншого, варто показати зв'язок між ними.

Висновки

До яких висновків прийшов автор, чи підтверджена гіпотеза?

Які питання залишилися невирішеними?

Яка перспектива? Що потрібно робити?

5.1. Рекомендації

Щоб написати гарне есе, складіть план, який буде віссю композиції вашого тексту, використовуйте ряд ключових слів, асоціації, цитати. Спробуйте знайти паралелі між явищами, чужими афоризмами, думками. Обов'язково висловлюйте свої власні думки. Цитати можна спростовувати, з ними можна сперечатися, проте не забувайте вказувати першоджерела.

Оригінальний заголовок, який може бути метафорою, риторичним питанням, прислів'ям, прикрасить есе. Перш ніж ознайомити читача з темою ваших міркувань, можна ввести його в курс справи за допомогою епіграфу. Есе не потрібно явно виражена кінцівка або висновок, йому не потрібна "мораль", як це прийнято в максимах або байках. Однак підсумувати свої думки і ще раз підкреслити вашу точку зору на дане питання варто.

В есе можна підняти проблемні питання, що торкаються як індивідуальної людини, так і суспільства в цілому. Це потрібно передусім для того щоб люди теж задумалися. Відволіклися від рутини буднів і трохи подивилися на ситуацію поглядом зі сторони. У такому випадку есе принесе користь людині, воно допоможе перебудувати її сприйняття. Необхідно використовувати фрази, що закликають або спонукають до дії, ну або хоча б до роздумів про дію. Якщо людина задумається сьогодні - то цілком імовірно що зробить завтра. В цьому напевно і є основна специфіка написання есе - підібрати слова для того, щоб відгукнулися ті, хто його прочитає. І не просто відгукнулися, але й відреагували.

Доповнення та зміни в робочій програмі на 20__/20__ навчальний рік

В робочу програму вносяться такі зміни:

Зміни не вносяться

Робоча програма переглянута та узгоджена на засіданні кафедри філософії

Протокол № 14 від «12» червня 2019 р.

Завідувач кафедри філософії _____ (проф. Мозгова Н.Г.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 20__ р.

Схвалено Науково-методичною радою за напрямом підготовки

« _____ » _____

_____ (шифр, назва)

Протокол № 6 від «18 червня 2019 р.

Голова _____ (проф. Мозгова Н.Г.)
(підпис) (прізвище та ініціали)